

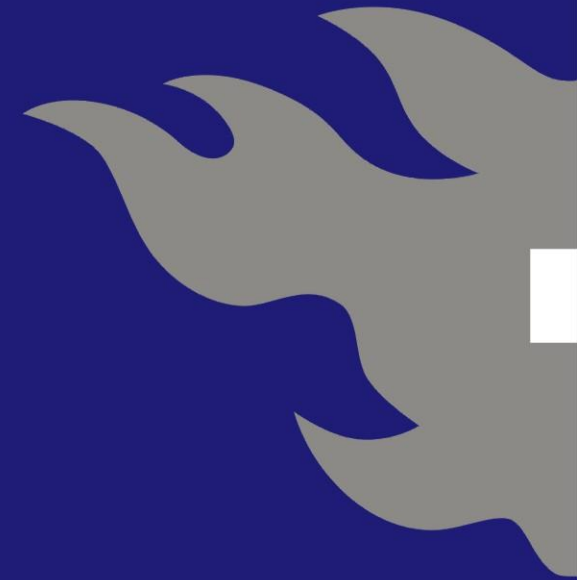
HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Päiväkoti varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä

DAGIS-seminaari 30.11.2016

FT Eira Suhonen

Erityispedagogiikka

Systeminen näkökulma oppimisympäristöön

- Perustuu ekologiseen teoriaan (Bronnfenbrenner)
 - Kehitykseen vaikuttavat useat eri tasoiset ympäristölliset tekijät
 - Tasot: Makro, meso, ekso, mikro
- Ekologinen orientaatio varhaiskasvatuksessa tarkoittaa näiden lapsen kehitykseen vaikuttavien erilaisten ympäristöjen vuorovaikutuksen ymmärtämistä, ja kasvun tarkastelua suhteessa lapsen kasvuympäristöihin.
(Suhonen 2009)

MITÄ ON VARHAISKASVATUS KÄYTÄNTÖNÄ?

- Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa **kasvatuksellista vuorovaikutusta** (STAKES)
- varhaiskasvatuksen käytäntöihin kuuluvat **perushoito, kasvatus ja oppiminen**(esim. Hujala ym. 1998, 27–30, 215)
- varhaiskasvatuksella tarkoitetaan **alle kouluikäisten varhaiskasvatusta** ja siihen kohdistuvaa kehittyvää tieteenalaa (Karila, Kinos & Virtanen 2001)
- Varhaiskasvatus/esiopetus on **kehityspsykologian, kasvatustieteen sekä pedagogiikan yhdistämistä** (Hakkarainen 2002)

MITÄ ON VARHAISERITYISKASVATUS?

- Inklusiivinen käsite, jossa **varhaiskasvatukseen sisällytetään lasten erityisen tuen tarpeet**, yhteisölliset ja yksityiset erityispedagogiset elementit (Pihlaja ym. 2006)
- erityiskasvatuksen käytäntöä varhaiskasvatuksessa ovat ne **kuntoutukselliset toimintamallit ja teoreettiset lähestymistavat**, joilla pyritään vastaamaan lapsen erityisen tuen tarpeisiin (Huhtanen 2004)
- Varhaiserityiskasvatuksessa **yhdistyvät varhaiskasvatuksen ja erityispedagogiikan toimintatavat** (Viitala 2014)

- päiväkotitoiminta perustuu **varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan**
 - opettajan/kasvattajan laaja-alainen rooli
 - hoito ja opetus (educare)
 - vertaissuhteiden merkitys vahva
 - erityislapsen hoito/kasvatus/opetus lähtee arjen sujuvuudesta
 - ekokulttuurinen lähestymistapa
 - miten lapsi voi osallistua kulttuurisesti määrittäneisiin arkipäivän toimintoihin

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö

- Laatu voidaan arvioida havainnoimalla oppimisympäristöä:
 - Rakenteelliset tekijät (structural quality)
 - Prosessitekijät (process quality)
- Perinteisesti oppimisympäristö mielletty ensisijaisesti fyysisenä paikkana ja ympäristönä
- Opetussuunnitelman perusteissa (2004) sen sijaan oppimisympäristö määritellään fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuudeksi, jossa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat.

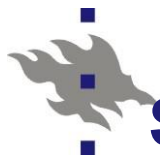
Rakenteelliset tekijät – fyysinen ympäristö

- Lapsi-aikuinen suhdeluku, tilat ja materiaalit,
- Kasvattajien/opettajien koulutus ja pätevyys
- Toimivimmillaan aktivoiva ympäristö ruokkii lapsen uteliaisuutta ja houkuttelee lasta kokeilemaan uusia asioita.
- Toisaalta ympäristö voi myös estää toimintaan sitoutumisen ja mielenkiinnon heräämisen

Kasvatuksellinen vuorovaikutus - pedagogiikka

- **Pedagogiikka** tarkoittaa tapaa, jolla opetus järjestetään, sekä sen näkemyksellisiä kasvatuksellisia periaatteita
- **Varhaispedagogiikka** perustu lapselle ominaisiin tapoihin toimia ja ajatella (Heikka, Hujala & Turja 2009)
- Opettajan tulee tuntea ja osata:
 - Sisällölliset orientaatiot
 - Lapsen kehityspsykologia
 - Vuorovaikutuksen teoriaa
 - Jne...

Sopeutuminen – olla osallinen - oppia

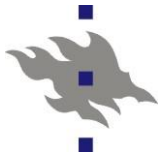
- mahdollisuus käyttää olemassa olevaa ympäristöä hyödykseen (Reunamo 2007)
- lapsi mukautuu sekä ohjattuun että omaehtoiseen toimintaan (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 2000)
- yksilön tarpeiden tyydytys, johon liittyy yhteisöllisyys
 - tarpeet ovat sekä biologisia että kulttuurisia (Malinowski 1992)

Sitoutuneisuus toimintaan – oppimisen edellytys

- inhimillisen toiminnan ominaisuus, johon liittyy mm:
 - keskittyminen
 - sinnikkyys
 - tyydytys toiminnasta
- sitoutuneisuus on korkeimmillaan silloin kun tilanne vastaa lapsen perustarpeita ja hän voi emotionaalisesti hyvin, lapsi toimii omalla lähikehityksen vyöhykkeellään (Laevers 1997, Vygotsky 1978)

Sitoutuneisuus edellyttää emotionaalista hyvinvointia

- emotionaalinen hyvinvointi on
 - tyytyväisyyttä/onnellisuutta
 - tasapainoa ja emotionaalista kylläisyyttä
- tunteita on tärkeä oppia kokemaan, tunnistamaan ja näyttämään
- jokainen tunne on aito ja hyväksyttävä, samoin niiden ilmaiseminen
- se miten olemme vuorovaikutuksessa toisten kanssa on riippuvainen siitä kuinka tietoisia olemme itsestämme ja tunteistamme
- Tunneaikuisen on vastattava lapsen tunnetilojen jakamiseen ja säätelyyn
 - - terapeutin opettaja (Barret & Trevitt)

Sopeutua – kyky säädellä tunnetiloja

- **Kyky säädellä tunnetiloja liittyy kykyyn säädellä stressiä**
 - stressin kokeminen ja sen hallinta liittyvät emotionaalisiin tiloihin
 - esim. tilanteet, jotka saavat meidät kiihtymään ovat reaktioita tunnetiloista

- **Haasteellista lapselle on oppia toimimaan tilanteissa, joissa olot vaihtelevat**
 - hallitsemattomana saattaa esiintyä vetäytymistä, aggressiivisuutta, ylivilkkautta yms.

- **Miten säädellä toimintaa oppimistilanteissa - stressireaktio?**

Pedagogisiin prosesseihin liittyvä laatu

- Kasvatusprosessien piirteet (*process quality*) määrittelevät merkittävimmin päivähoidon pedagogista kokonaislaatua
- Vuorovaikutuksellisesti lämmin ja turvallinen, stimuloiva ympäristö tukee lapsen terveellistä kehitystä
- lapselle merkityksellinen oppiminen ja kehitys tapahtuvat ympäristössä, jolle tunnusomaista on myönteinen lämmin vuorovaikutus lapsen ja hoitavan aikuisen välillä.
- Aikuisen sitoutuneisuuden aste määrittää merkittävämmän prosessilaatua
 - → tukee lapsen stressin säätelyä

Vuorovaikutus oppimisen ytimenä - kohti systeemistä sensitiivisyyttä

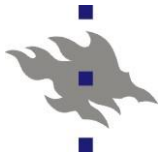
- Pedagoginen sensitiivisyys
 - Tarkastelun kohteena lapsen/lapsien ja aikuisen välinen vuorovaikutus
 - Aikuisen kyky virittäytyä vuorovaikutukseen → aktivoinnin ja autonomian suhde (Suhonen & Sajaniemi 2011)
- Systeeminen sensitiivisyys:
 - Aikuiset-lapsi/lapset
 - Aikuisten välinen vuorovaikutus suhteessa lapseen
 - Muodostuu systeemissä (Nislin, Suhonen & Sajaniemi 2014, submitted)

Pedagoginen sensitiivisyys

- Taustalla kasvattajien:
 - Arvot, asenteet
 - Lapsikäsitys
 - Koulutus, pätevyys
 - Henkilökohtainen historia
- Integratiivinen kommunikaatio (Siegel 2004)
 - tietoisuus omista tunteista, kehon kielestä ja muista nonverbaaleista signaaleista
 - tietoisuus tilanteesta
 - kyky asettua toisen tilaan ja kokemaan empatiaa

Kasvattajan työhön sitoutuminen

Rogersin (1983) mukaan;

- kasvattajan käyttäytyminen on suhteessa lapsen käyttäytymiseen
- kasvattaja edistää oppimista ollessaan;
 - rehellinen ja vilpitön
 - kunnioittava, hyväksyvä ja luotettava
 - empaattinen
- sitoutuessaan työhönsä ja noudattaen siinä ed. mainittuja periaatteita kasvattaja voi motivoida ja edistää lapsen oppimisprosessia

- sitoutumiseen liittyvät tekijät (Pascall C. ym -95 suom. Tahkokallio L);

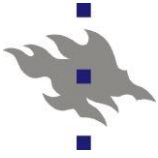
- **sensitiivisyys**

- myönteinen äänensävy
- myönteiset eleet ja katsekontakti
- lämmin, osoittaa kiintymystä
- kunnioittaa ja arvostaa lasta
- rohkaisee ja kehuu
- tunnistaa lapsen tarpeita ja huolen aiheita
- kuuntelee ja vastaa lapselle
- rohkaisee lasta luottavaisuuteen

■ **aktivointi**

- energinen ja elävä
- virittää tarkoituksenmukaisesti
- sovittaa yhteen lasten kiinnostukset ja havainnot
- motivoi lasta
- stimuloi keskustelua, vuoropuhelua, aktiivisuutta ja ajattelua
- jakaa ja laajentaa lapsen toimintaa
- voi olla myös non-verbaalista

■ autonomia

- sallii lapsen valita ja tukee valintoja
- tuottaa tilaisuuksia kokeiluille
- rohkaisee lapsen aloitteellisuutta ja vastuullisuutta
- rohkaisee lasta neuvottelemaan konflikteista ja säännöistä

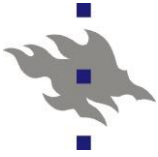
- **kasvattajan on;**

- vastattava empaattisesti lapsen tunneilmaisujen jakamiseen ja säätelyyn
- kannateltava lapsen kiintymyssuhdetta omaan vanhempaan/vanhempiin
- tunnistettava lapsen yksilölliset taidot ja rajoittimet
- tunnistettava lapsen vuorovaikutustaidot
 - esikielellinen kommunikaatio
- luotava edellytykset kommunikaatioon

Sosiaalinen ympäristö – systeeminen sensitiivisyys

- lapsi on ryhmässä, jossa on muita suurin piirtein samanikäisiä ja kehitykseltään samalla tasolla olevia lapsia
- vertaissuhteissa lapsi saa tietoa itsestään ja muista lapsista
- lapsi samaistuu paitsi omaan kulttuuriin, ennen kaikkea ryhmän muihin lapsiin
- liittyminen ryhmään on kokemus, jota lapsi representoi myöhemmin liittyessään erilaisiin ryhmiin
- usein erityistä tukea tarvitseva lapsi sijoitetaan päivähoitoon vertaisryhmän vuoksi

- mahdollisuus toimia yhteisössä tasavertaisena
- vastavuoroisuus
- esikielellinen kommunikaatio
- lasta ei vain havainnoida, jokainen tapahtuma voi olla oppimisen mahdollisuus
- kasvattajien aktiivinen osallistuminen ja rohkaiseminen toimintaan
 - asioiden osoittaminen, sosiaalinen viittaaminen, matkiminen jne.
 - tapahtuminen kuvailu fyysisenä ja sosiaalisena

Olla yhteydessä

- **Yhteyden löytyminen;** Yhteys on vahvimmillaan kun kaikki osallistujat jakavat saman toiminnan
- **Tarkoituksellinen toiminta:** syntyy tilanteissa, joissa kaikki osallistujat tuntevat halua toimia/leikkiä yhdessä jakaen saman päämäärän
- **Sensitiivisyys:** Sensitiivisyys muiden aloitteita, emootioita ja ajatuksia kohtaan → ryhmäsensitiivisyys
- **Läheisyys-etäisyys:** Sensitiivisyys tilan käytössä, toisen tilan tunnistaminen, positiiviset fyysiset reaktiot kuten mahdollisuus syliin, halauksiin

(Nislin & Suhonen, 2014)